

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. – ISBN 966-569-013-2

2. Капліна О. В. Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. Право України. 2017. № 12. С. 74–81.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

4. Повідомлення про підозру особі: аналіз окремих аспектів позиції Великої Палати Верховного Суду щодо спеціальних суб'єктів. Сухов Ю. Судебно-юридическая газета. 25.08.2020. <https://sud.ua/ru/news/blog/172318-povidomlennya-pro-pidozru-osobi-analiz-okremikh-aspektiv-pozitsiyi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-schodo-spetsialnikh-subyektiv>.

5. Фараон О. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 402–406.

6. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06.09.2019. Справа № 607/19668/19, провадження 1кс/607/11241/2019.

Ткаченко Ірина Михайлівна,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК ПОТЕРПІЛА В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Кримінально-правова категорія потерпілого є не лише обов'язковою ознакою окремих складів злочинів та кримінальних проступків, але й має значення для застосування інших інститутів кримінального права, зокрема звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання, застосування обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння тощо. У КК України термін «потерпілий» згадується 98 разів. Незважаючи на це у законі про кримінальну відповідальність відсутнє визначення потерпілого, хоча необхідність його закріплення неодноразово обґрунтовували науковці [1, с. 101; 2, с. 210–218]. З'ясування змісту поняття «потерпіла особа» є основою дослідження кримінально-правових норм, пов'язаних з цим інститутом. Доречно зазначити, що це поняття є насамперед матеріально-правовим, а не процесуальним, а тому має бути закріплене найперше в КК України.

Однією з проблем, що стоїть на заваді цьому є незавершена дискусія з приводу вибору найбільш оптимальної концепції потерпілого від кримінального правопорушення. На сьогодні згода досягнута лише щодо фізичних осіб, яких безумовно визнають потерпілими від злочинів і кримінальних проступків. Водночас щодо юридичної особи та інших суб'єктів погляди вчених не такі однозначні. Наприклад, О. О. Дудоров [3, с. 57], А. А. Музика, Є. В. Лашук [4, с. 82–83], Р. О. Мовчан [5, с. 397], Т. І. Присяжнюк [6], А. В. Савченко [7, с. 98] потерпілими визнають лише фізичних осіб.

Безумовно більшість кримінально-правових норм, пов'язаних з потерпілою особою, стосується потерпілих фізичних осіб, оскільки їм завдається певна шкода чи створюється загроза її заповідання. Про це свідчить тлумачення відповідних кримінально-правових норм. Наприклад, відповідно до ч. 6 ст. 49 КК України у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 151-2–156-1, 301-1–303 КК України, стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи обчислення строків, визначених ч. 1 і 2 ст. 49 цього кодексу, розпочинається з дня, коли така потерпіла особа досягла повноліття або, у разі її смерті, мала б досягти повноліття. У п. 2-1 ч. 1 ст. 66 КК України йдеться про надання медичної допомоги потерпілому, а в п. 7 ч. 1 цієї ж статті – про жорстоке поводженням, або таке, що принижує честь і гідність особи, а також системний характер такого поводження з боку потерпілого. Назва розділу II Особливої частини КК України – «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» також говорить сама за себе: у випадку посягання на життя чи здоров'я шкода може бути завдана виключно фізичній особі.

Водночас у КК України є заборонні кримінально-правові норм, що передбачають заповідання шкоди і юридичним особам. Наприклад, у випадку таємного викрадення чужого майна (ст. 185 КК України) шкода може бути завдана як фізичній, так і юридичній особі. У випадку привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) шкода завдається переважно юридичній особі. Шкода юридичній особі може бути завдана і у випадку незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України), бандитизму (ст. 257 КК України), захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК України) тощо.

Тому й не дивно, що такі вчені як В. Є. Батюкова [8, с. 198], В. І. Борисов [1, с. 105], М. І. Панов [9, с. 6], М. В. Сенаторов [10, с. 7, 9], Є. В. Фесенко [11, с. 76], А. М. Ященко [12, с. 15] визнають потерпілими, окрім фізичної особи й інших суб'єктів, зокрема й юридичну особу.

А.А. Вознюк з цього приводу зауважив, що концепція «потерпілий – людина» протягом тривалого часу була однією з найбільш поширених у теорії кримінального права України. Частково це пояснювалось тим, що відповідно до положень КПК України 1960 р. потерпілим визнавали лише фізичну особу [13, с. 194]. Дійсно А.А. Музика та Є. В. Лашук обґрунтовуючи концепцію «потерпілий – людина» зауважували, що визнання потерпілими, окрім фізичних осіб, інших суб'єктів є некоректними насамперед через те, що це суперечить чинному матеріальному та процесуальному законодавству [4, с. 71–72]. Йдеться про ч. 1 ст. 49 КПК України 1960 р.

У подальшому А.А. Музика та Є. В. Лашук висловлюють припущення, що визнання окремими українськими дослідниками юридичної особи потерпілим від злочину зумовлено позицією російських правознавців, яка ґрунтується на законі [4, с. 71–72]. Дійсно відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК РФ потерпілою є фізична особа, якій злочином завдано фізичну, майнову, моральну шкоду, а також юридична особа у разі заподіяння злочином шкоди її майну та діловій репутації [14].

Відтак основні аргументи противників визнання юридичної особи потерпілою від кримінального правопорушення зводилися до положень кримінального-процесуального законодавства 1960 р., відповідно до яких потерпілим визнавалася лише фізична особа.

На сьогодні ситуація змінилася. Відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути як фізична особа, так і юридична особа [15].

На думку А. А. Вознюка концепція «потерпілий – фізична та юридична особа» найбільш повно відповідає положенням кримінального процесуального та цивільного законодавства [16, с. 356].

Окрім того, в положеннях проекту нового КК України потерпілою особою пропонується визнати фізичну чи юридичну особу, яка безпосередньо зазнала шкоди від кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 2.1.3. проекту) [17].

Таким чином, у теорії кримінального права сформувалися передумови для закріплення в КК України визначення потерпілої особи, яке буде включати не лише фізичну, але й юридичну особу. Така концепція узгоджується з положенням кримінального, кримінального процесуального та цивільного законодавства, знайшла підтримку серед вчених, а також покладена в основу удосконалення відповідних положень закону про кримінальну відповідальність в проекті нового КК України.

Список використаних джерел

1. Борисов В. І. Потерпілий від злочину як соціальний суб'єкт кримінально-правової охорони. Право України. 2017. № 2. С. 100–107.
2. Вознюк А. А., Кузьмічова-Кисленко Є. В. Проблеми встановлення потерпілого від порушення правил безпеки дорожнього

руху чи експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). С. 210–218.

3. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). – К.: Ваїте, 2017. 872 с.

4. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

5. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова О. О. Дудорова. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2020. 1152 с.

6. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 20 с.

7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климентя. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

8. Батюкова В. Е. Потерпевший в уголовном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 1995. 212 с.

9. Панов М. І. Захист прав та інтересів потерпілого – конститутивна функція кримінального права та процесу. Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні : матеріали круглого столу (Харків, 25 квіт. 2013 р.). Харків : Право, 2013. С. 5–8.

10. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.

11. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину. Право України. 1999. № 6. С. 75–78.

12. Яценко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 20 с.

13. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.

14. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ (ред. от 30.12.2021). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Станом на 5 січня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n801>.

16. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.

17. Контрольний текст проєкту нового КК України (станом на 18 січня 2022 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/01/18/kontrolnyj-proekt-kk-18-01-2022.pdf>.

Томма Роман Павлович,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент;

Борчаковський Максим Борисович,

співробітник Державного бюро розслідування

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Сучасним кримінальним процесуальним законодавством визначено порядок дій під час отримання інформації з офіційних джерел про факт учинення кримінального правопорушення з реєстрацією в ЄСРД і початком кримінального провадження, але не передбачено чітких підстав початку кримінального провадження (точний орієнтир законодавець не називає, та й навряд чи такий орієнтир можливий). У кожному конкретному випадку слідчий на підставі свого внутрішнього переконання повинен вирішити, чи починати кримінальне провадження. Під час розслідування слідчий, як правило, потребує допомоги оперативних працівників для здійснення необхідних у таких випадках негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), розшуку і затримання тих чи інших осіб. Звісно, у випадку, коли потерпілий звертається з заявою, то слідчий реєструє цю інформацію і надає доручення оперативним працівникам на проведення низки НСРД відносно підозрюваних осіб. Кардинально інша ситуація складається у випадку, коли факт учинення конкретного кримінального правопорушення невідомий, наприклад, отримана оперативна інформація про діяльність злочинного угруповання у певній сфері (на певних об'єктах) або підготовку до вчинення кримінального правопорушення з невідомим потерпілим. У такому випадку латентний, прихований характер злочинної діяльності зумовлює необхідність активного здобування первинної інформації шляхом проведення низки пошукових заходів. Інтенсивність надходження первинної інформації залежить від правильності здійснення низки організаційно-тактичних заходів, що стосуються виявлення кримінального правопорушення, забезпеченості цієї ділянки роботи необхідними силами і засобами, а головне – правового забезпечення – тобто можливості оперативникам (детективам) діяти у правовому полі.

Конституція України закріпила принципи функціонування держави і органів боротьби зі злочинністю, визначила права та обов'язки не тільки